

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

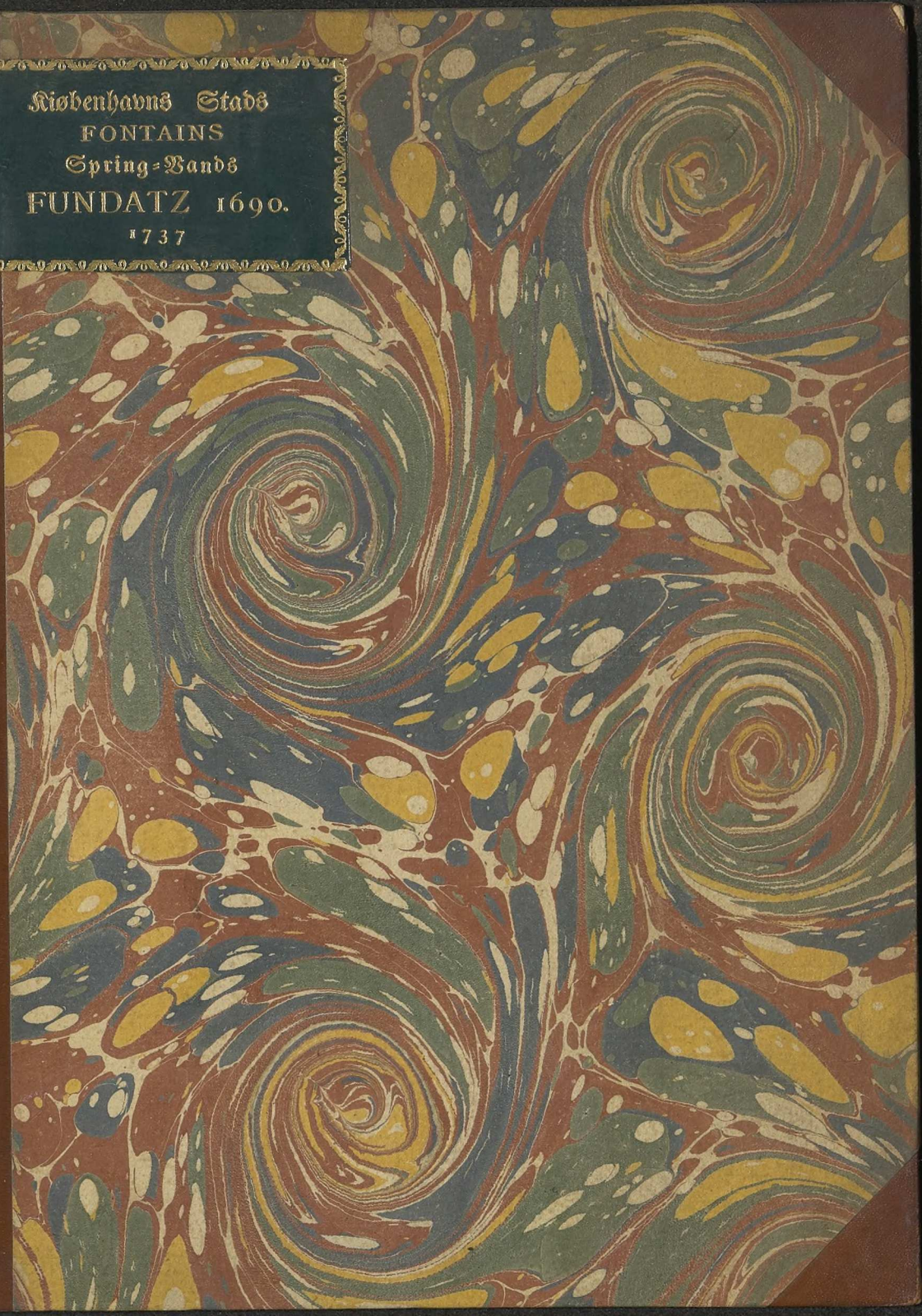
Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Kiøbenhavn's Stads
FONTAINS
Spring-Bands
FUNDATZ 1690.

1737

~~262^b~~

351 79

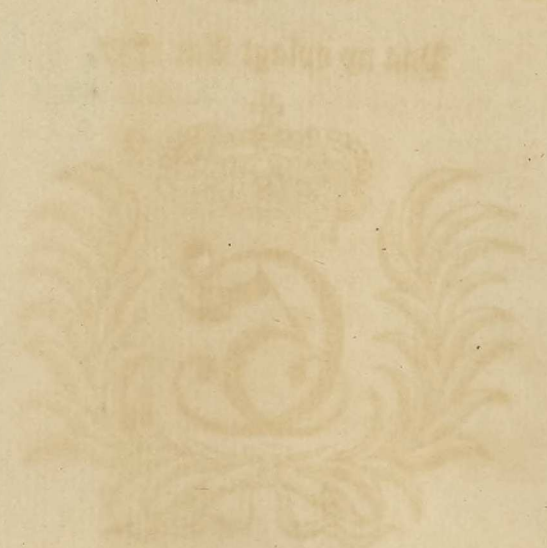
351 79

FUNDAT

Der Herr Johann Christian von ...
Herrn ...
Herrn ...

Habicht die 28 August 1784

Der Herr Johann Christian von ...

Kjøbenhavns Stads FONTAINS
Spring- Sands

FUNDATZ,

Af vores Allernaadigste Arve-Konge og Herre
Kong Christian den Femte
Allernaadigst confirmeret.

Hafniae die 28 Augusti Anno 1690.

Paa ny oplagt Aar 1737.

Trykt udi Hans Kongl. Majest. privil. Bogtrykkerie.

RECHENKUNST DER HANDELSTHAT

AN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

FUNDAT.

IN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

AN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

AN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

AN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

AN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

AN DER UNIVERSITÄT ZU ALTDORF

ii Christian den

Seinte, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Benders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmerken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, Giøre alle vitterligt, at eftersom hos Os allerunderdanigst er bleven ansøgt og begiæret Bores allernaadigste Confirmarion paa efterskrevne Fontains Springvands Fundatz, Nemlig: Etersom Hans Kongelige Majestet, Sal: og Høyloflig i Almindelse, Fridericus Secundus, haver allernaadigst denne Stad til Zirat, og paa dens Bekostning Anno 1578. ladet ved Render indleede det færske Springvand fra Emmedrups Søe, tvært over Bangene og Fælleden forbi Ny Bartov, og derefter Østen ud med Sortedam, igiennem Nørre Bold, Nørre Port og Nørre Gade, og tilmed siden ladet oprette den endnu staaende Fountain paa Gammel Torv; Men formedelst samme Hoved-Render i mange Aar efter Kiemner Regnskaber-nes Udviisning, havde kost Staden alleene store Penge at vedligeholde, og Magistraten omsider befandt, at det vilde falde Staden, hvis Indbyggere intet særlig hertil contribuerede, alt for besværligt, det saaledes at continuere, have de, i henseende til dette Stadens allerældste Springvand, og saa kostbar et Bærk for det gemeene Beste, og Staden til Zirat at conservere; Tilmed, efterdi Hoved-Renden fandtes beqvem flere Portioner end Fontainen at bespiise, og paa det noget til Hielp, til Udgifterne kunde erlanges, omsider resolveret, og raadeligt befundet, Et Band-Compagnie der af at indrette, og af Indbyggerne som det begierte, og Band-Renderne laa beleyligt, Participanter at indtage, som Aar efter andet saaledet ere tilvorte, at de som nu der i interesserer, ere i Tallet (foruden Fontainen paa Gam-

mel Torv, som ordinaire skal regnes for Tre Portioner) til denne Dag Tyve og Een, Næmlig:

Ny Gade.

1. Hans Hinrich Beck.

Klædeboederne.

2. Madame Hartvigsen.

3. Commerce-Raad Sohl.

4. Tillemand Evertsen.

5. Valentin Mohr Bøffemager.

Nørre Gade.

6. 7. Paul Badstüber 2de Portioner.

8. St. Petri Kircke.

9. Christen Paulsen.

10. Stads Kæmner Andreas Munk.

11. Sl. Edelbergs Arvinger.

12. Jacob Fussing.

Bold-Gaden.

13. Niels Hansen Speilberg.

14. Hendrich Fransen Lassen.

15. Mad. Sl. Lars Dixen.

16. Andreas Möller.

Gotter's Gade.

17. Rasmus Madsen.

Nabenraa.

18. 19. Den Reformerede Kirke 2de Portioner.

20. Auctions-Directeur Kuur.

21. Stift-Amptmand Neve.

Er saa med Fontainens Tre Portioner tilsammen udi alt til denne Dag Tyve og Fire Portioner. Og paa det, at heraf et fuldstændigt Springvands-Compagnie lige ved andre her i Staden vel-ordinerede Spring-Vands Compagnier, under denne Titul: Stadens Fontains Springvands-Compagnie, fandt stables og fortsættes; Saa haver Magistraten med fornævnte Participanter efterfølgende Artikler til samme Vand-Værks stedsvarende Underholding, som en u-ryggelig Foundation, der tryggelig paa alle Sider af

af Interessenterne, som nu ere, eller kommende vorder, holdes og efterkommes skal, paa Hans Kongl. Majestets allernaadigste Behag og Approbation saaledes indgaaet og oprettet, som efterfølger:

I.

Skal agtes for Hoved-Render, hvor af Fontainens Spring-Bands Bærk bestaar, og af Compagniets Casse vedligeholdes bør, de Render som ligger fra Emmedrups Søe langs Fælleden forbi Ny Bartov, og langs ved Veyen igiennem Nørre Bold og Graven, langs neder af Nørregade til Fontainen paa Gammel Torv; Dernæst fra Gammel Torv langs Vimmelstøft til Stads-Hauptmand Niels Enevoldsens, og en liden Arm til Johan Sylings Port i Skindergaden; Dilligste den Arm fra Nørre Port langs Bolden til afgangne Claus Byssings Baaninger paa Hiørnet af Gotters-Gaden, og atter fra samme Arm ved Nørre-Port, langs neder i Friderichsborg-Gaden til Assessor Johan Sekmands Gaard i Pustervig.

2. Forskrevne Renders, saavel som Compagniets Contingent, af Slujers Overfalds, Digers, Demningers og Grøstes Vedligeholdelse, skal, naar først Inspecteuren derom efter Kongelige Majestets allernaadigste om Vand-Bæsenet i Almindelighed udgangne Fundatz er bleven ansagt, tillige med andre Vand-Compagniets Inspecteurer at møde, Besigtelsen at overvære, af Compagniets Casse betales; Mens Vi-Renderne, som fra ovenskrevne Hoved Render og Arme ere indførte udi Fontainen og benævnte Participanters Gaarder, hvor de stedse og altid uden ringeste Forvering (med mindre Magistraten paa den publicke Fontains Begne og de andre Participanter det anderledes vil bevilge) forbliver, skal af Stads-Riemner paa Stadens Fontains Begne, og af Ejermændene paa Gaardenes Begne, paa enhver egen Bekostning, stedse holdes forsvarligen ved lige, dog skal Participanterne indbyrdes, naar nogen Brøst paaafkommer i Tide advare Inspecteuren og Vandmesteren derom, saa at den eene Participant formedelst den andens Efterladenhed ikke skal tage Skade, og Bærkerne derover komme i Urigtighed.

3. Skal det være enhver af Participanterne formeent til nogen anden sit færste Springvand at afstaa og sælge, førend hand det Magistraten og de andre Interessenter haver først tilbudet, om de det ville kiobe, da de at være det næst; Ellers bør den, som med Compagniets Samtykke erlanger Tilladelse, at hand sig Vandet af den Sælgende maa tilforhandle, forinden hand det indlegge lader, give Compagniet til en Kiendelse Halvtrediesindstyve Rigsdaler.

4. Skal det og være Participanterne formeent, enten for Lyst, Mageligheds eller Skiodesløsheds skyld, eller udi andre Maader, sig selv eller nogen anden til Villie eller Venskab, i hvad Navn det og have kand, deres Vand fra Kenderne, eller de rette Opstandere og des Canal at afleede, eller leede lade, meget mindre nogen Forandring paa Opstanderne at giøre, uden Magistratens og de andre Participanters Bidskab, saa og Directeurernes og Inspecteurernes Minde, mens alle og enhver, skal lade sig nøje med eens Canaler og Piber, af lige Størlighed, og med det Bacterpas, som nu er, eller herefter for nødvendig Marsags skyld, eller for Stadens Fontains rette Vigeur at restablere, kand vordet afpassede, og med Compagniets Mærke og Brænde indrettet; Og dersom befindes eller beviises, at nogen Participant, enten selv eller ved andre lader underbore sine Kender eller Opstandere, eller bruger Ophævere, Pomper eller andre Instrumenter udi Kenderne, eller forandre Springvandets Opstandere, eller og lader Bandet sidere løbe, end som det allerede, eller herefter ved Bandmesteren efter Magistratens og de andre Participanters got findende og Afsligning, anordnet er eller vorder, da skal den Participant, som i saa Maader skyldig befindes, give til Compagniets Casse første gang Tyve Rigsdaler, anden gang halvtrediesindstyve Rigsdaler, og tredie gang miste Bandet, som paa Gaarden paa den skyldiges Bi-Kender imellem Hoved-Kenden og Gaarden skal afhugges, og skulle den skyldige ikke inden Tredie Paamindelse ville erlegge Pengene for første eller anden Forseelse, da Bandet iligemaade at have forbrudt og afhugges; Forhol-
der

der nogen Participant den Afgift, som hand lige ved andre Participanter skyldig er at betale, og den ikke aarligen i rette Tid erlegger, skal hand være samme Straf i alle Maader undergiven.

5. Til disbedre Opsigt at have med samme Vandværks Underholding, skulle hvert andet Aar ved Aarets Indgang, tilforordnes af Participanterne, en Directeur og en Inspecteur, som nu er, eller herefter kommer, vorder, skulle ved Hoved-Renderne inden og uden Byes, samt Bi-Renderne, Fontainen og Opstanderne have Indseende, hvilke og skulle være forpligtede hver halv Aar eengang at omgaa, eller tiere, om det behøves, og besigtige om enhver af Participanterne, som forskrevet staar, saaledes bruger sit Springvand, som tilbørligt og forsvarligt er, saa vel som uden Forsømmelse lade sig finde, saa ofte nogen af Participanterne for dennem om Vandets Misbrug angives, strax til Stedet at forføye, saadant at besigtige, og dersom da hos nogen, Brøst og Forseelse findes, strax lade Interessenterne tilfise og forsamle, og hvorledes de det befundet haver, alle, eller saa mange som tilstede kommer, at tilkiendegive, at da den Skyldige for hvis Forseelse som findes, og hannem overbevises, derfor efter Magistratens og de fleeste af de andre Participanters Sigelse kand blive straffet som forskrevet staar, uden ald Undskylding, Bild, Benkskab eller Modsigelse i alle Maader; Vil den Skyldige ikke godvillig rette for sig med Betaling, da skal hans Post tilsluttes, og hand Bandet miste, indtil hand efter denne Fundakes 4de Artikel, samtlige Participanterne haver fornøyet og fyldestgjort hvis hand er tilkiendt at gjøre; Befindes Directeuren, Stads Riemner eller Inspecteuren med nogen, i hvo hand end og monne være, at see igiennem Singre, være med den Skyldige lige Straf undergiven.

6. Af forbemelte Participanter skal den Ældste forordnes og nævnes, for at holde en rigtig Casse, Bog og Regenskab paa Indtægt og Udgift, Hovedværket vedkommende, og ved hvert Aars Udgang for Participanterne gjøre Regenskab, og sig lade kvitere. En af Participanterne som skrive kand, skal holde Protocol

ocol over hvis i Participanternes Sammenkomst handles, og skriftlig til de Vedkommende meddeele, hvis som sluttes til at exequere og sætte i Værk; Og skulle Inspecteurerne samdrægteligen, uden Imodsigelse, være Personligen tilstæde ved Arbejdet, saa længe noget af Vandmesteren og hans Folk paa Compagniets Hoved-Render forrettes, og ved Dag og Datum holde med hannem Contra-Regenskab, baade paa hvis Render og Bøsninger som til Arbejdet forbruges og indlægges, saa vel som og paa Folkene som Arbejdet forretter, og Broerne strax igien, om det er paa Gaden, at lade forfærdige, eller Grøfterne, om det er uden for Staden, strax igien lade tilkaste; Hvor efter enhver af dennem, naar deres Qvartal er til Ende, eller Arbejdet forrettet, skal eftersee og conferere Vandmesterens Regenskab med Contra-Regenskabet, og det efter befundene Rigtighed underskrive og forsende til Cassereren, at Vandmesteren derefter kand vorde betalt; Og skulle samme Tilsiuns-Participanter, enhver være i To Aar, dog ikke antages eller forløves paa en Tid, men saaledes forholdes, at hver Aar een af Directeurerne eller Inspecteurerne forløves, og en anden igien forordnes i dens Sted, med mindre nogen ved samme Inspection godvilligen længer vil forblive, og skal ingen af Participanterne, naar hand udvaldt vorder, sig maa undskyldes for Compagniets Tieneste, saa fremt hand ikke udi Kongelig Værende eller Tieneste er forhindret, eller for Alder kand undskyldes, med mindre hand en anden i sit Sted af Participanterne dertil kand formaa, som sig Directionen eller Inspectionen vil paatage.

7. Og paa det Magistraten og de andre Participanter kand være forsikket, at alting med Vandet rigtig tilgaar, og uden Persons Anseelse forrettes, da skal Piberne eller Canalerne i Participanternes Gaarde være af lige Storlighed, og proportioneres efter den halve Storlighed af hver de tre Fontainens Haner, siddende under Billedet; Skulle og bemelte Fontains Haner findes saa store, at ikke tyve og fire Portioner (hver halv saa stor som hver Hanes i Fontainen) kunde af Hoved-Renden bespiises,
da

da skal det udi de particulier Participanters Pibers Storlighed modereres og lempes, eftersom Fontainen ikke taaler nogen Forandring i saa Maade, og skal samme Piber med Compagniets Stempel stemples, og Toelige Brænder forfærdiges, med hvilke alle Opstandere, som skal passere for gyldige, herefter skal brændes, hvoraf det eene skal være udi Stadens Kiemners, og det andet i den ældste Directeurs Forvaring, findes der siden nogen Piber, som ikke ere stemplede, eller Poster der ikke ere brændte og mærkede, da holdes de for u-lovlige, indtil de med Stempler og Brændmærket vorder brændt og stemplet, og den Participant som derudi antreffes, straffes derfor, som forbemeldt, efter den 4de Artikel. Og som Magistratens og de andre Participanters Tanke derhen sigter, at til det gemene Beste, baade for u-lykkelig Jdebrands og anden Fares Afvending, næst Guds den Allerhøjestes naadige Hielp og Bistand, herved saa meget desto bedre maa observeres, da skal Compagniets Nøgle in duplo til de store Haner ved Gammel Torv og paa Gaderne for Participanternes Bi-Render, altid findes, den eene hos Stadens Kiemner paa Stadens Begne, og den anden hos den ældste Directeur, og den tredie hos Compagniets Vandmester, paa det Vandet paa een eller anden Arm udi en hast fand sluttet, og til de Steder hendrives og demmes hvor Jdebrand er, og ey forhindres eller afvendes fra de Steder hvor det behøves.

8. Naar Magistraten og de andre Participanter behager, eller Stads Kiemner paa Stadens Begne og den ældste af Directeurerne fornøden eragter, Participanterne at lade samle, da skal samtlig Participanter og Stads Kiemneren være forpligtet, enten selv eller ved deres skriftlige Fuldmagt til en anden af Participanterne, til berammede Tid og Sted sig at indfinde, og i hvis der udi een eller anden Maade paa Compagniets Begne fand forfalde at handle, deres Betænkning meddeele, og hvad der endelig sluttet, skal i Protocollen indføres, og af alle tilstedeværende Participanter underskrives, og siden af Stads Kiemner og Directeuren med Inspecteurs Hielp fuldbyrdes; Hvilken

af Participanterne da ikke møder, hannem skal det ikke siden være tilladt, at sætte sig imod hvis udi hans Graværelse er bleven af de fleeste tilstedeværende sluttet og vedtaget, men det at stande ved Magt; Dersom noget extraordinair eller vigtigt foresalder, som Riemneren skulle formeene det publicque Springvand at præjudicere, skal hand sig hos Magistraten raadføre og besvørge, forinden hand med Participanterne consenterer og underskriver, og bør hannem dertil gives Dilation førend noget fast sættes. Dernæst skal ingen af Participanterne maa undskyldes sig for at efterkomme hvis Magistraten med de fleeste af de andre Participanter til Vandets Rytte slutter og vedtager, uden hand derfor vil straffes efter Magistratens og de andre Participanters Sigelse. Dersom befindes, at hvis eengang vedtages, til den ordinaire eller extraordinaire Aarlig Udgift at indskyde, ikke kand tilstrække, men nogen uforvarende Forandring at gjøre, eller Brøstfældighed at afhielpe, skulle paa komme, da skal iligemaade enhver med sin Qvota efter gjorde Overslag, som nødvendig bliver demonstreret, sig med Indskud uden nogen Imodsigelse indfinde, i fald sig da nogen, i hvem det og monne være, skulle modtvillig med Betaling lade finde, da den at udstaa den Straf, som den 4de Artikel udførlig forklarer.

9. Enhver Participant en particulier bør have en Hane udi en Kiste vel fordækt og bevaret paa sin Bi-Rende, til at slutte enten heelt, halvt eller mindre, for (enten til høje Fæster, eller Hans Kongl. Majest. eller det høje Herskab til Plaisier og Staden til Zirath i extraordinaire Tilfælde) at drive Vandet til at springe højest igiennem alle de dertil paa Fontainen beskiffede Rør og Declineamenter, men naar det er overstandet, da igien at aabnes, og saaledes passes og paaagtes, at Fontainen dog altid saa vel som Participanterne beholde hver sin ordinaire Portion.

10. Saa er det og afsteedet, at ey herefter maa sælges af Vandet fra andre Urne end de, fra hvilke det ikke kand præjudicere Fontainens ældste, og mange Aar kostbare underholdte og ubehindret rette Tilløb, ey heller nogen af de reserverede Portioner

oner ringere at maa sælges og afhændes, end for To Hundrede Rigsdaler første Riøbs Erleggelse, til Compagniets Cassé, og hvis noget i saa Maader herefter for Bandets Afhændelse over den bortskyldige Giæld og Aarlig ordinaire Bekostning skulle kunde indsamles, da skal deraf en Capital gøres, og af Inspecteurerne imod god Forsikring, paa Rente udsættes, saa Bandmesterens Løn og anden daglig Udgift der af kand betales, men naar ingen saadan Beholdning findes, da gøres Indskud efter Fornødenhed af enhver efter berørte Stende Artikels Indhold.

II. Og som Bandmesteren nyder sin Aarlig visse Løn (efter skriftlig Contract, som Tid efter anden med hannem oprettet, ved Compagniets Cassa forvares bør) saa vel for Fontainens som Participanternes egentlige og Compagniets almindelige Bandværker at beoagte og betiene, skal hand og til forpligtes, at udsøge til Compagniets Brug, naar behøves, de tienligste, best borede og tykkeste Render, og ikke noget Brag der til tage, paa det Værket i fremtiden, for hans skyld, ikke skal forringes og forværres; Dernæst at holde Compagniet en særdig Karl og dygtig Mester-Svend tilrede, som i alle foresaldende Mangel og Tilfælde skal uden Ophold betiene Compagniet og dets Interesser, og selv tillige med Mester-Svenden altid være forpligtet, fuldkommelig og i alle Maader aarle og silde, naar og hvor fornøden gøres, at lade sig finde tro, aarvaagen og flittig; Og i det øvrige at rette og forholde sig imod bemelte Fontains Compagnies Participanter og deres Bandværker, efter bemelte skriftlig Contract, saa vel som efter hvis den Kongl. Allernaadigste Instruction for Bandmesterne af dato 20 Novembris 1680, i alle Maader befaler og tilholder. Og paa det Bandmesteren med sin Mester-Svend kand saa meget dis bedre gøre Compagniet nøjagtig Forklaring om Bandværkets Bestaaffenhed, naar behøves, da maa ingen af Participanterne, under tilbørlig Straf, bruge andre Folk til Værkets og Rendernes Reparation udi deres Gaarde eller uden fore, end de som af Compagniets
Band.

Bandmester dertil forordnes. At denne Stads Fontains Compagnies Foundation, udi alle sine Ord, Puncter og Clausuler, af Os og Vores Efterkommere, som Magistrat paa Stadens Fontains Begne, saa vel som de udi samme Springvand interesserede Gaardes Ejere, fuldkommeligen er vedtaget, og at den i alle Maader, saa vel til det algemeene Beste, som de Interesseredes Nytte u-ryggeligen holdes skal. Hafniæ den 1 Novembris Anno 1686. Da ville Vi ovenskrevne Springvands Fundatz saaledes som den her oven indført findes, og af Magistraten samt de fleeste af de andre Participanter vedtagen, allernaadigst have confirmeret og stadfæst, saaog hermed confirmerer og stadfæster. Forbydendes alle og enhver herimod eftersom forskrevet staar at hindre, eller udi nogen Maade forfang at giøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 28 Augusti Anno 1690.

Under Vor Kongl. Haand
og Signet

Christian.

The first of these is the
fact that the book is
written in a very simple
and direct style. The
author does not use
any of the elaborate
figures of speech which
are so common in
the works of many
other writers. He
writes as if he were
speaking to a friend.
This is a very rare
quality in a book.
The second of these
features is the
simplicity of the
language. The author
uses only the most
common words and
phrases. He does not
use any of the
technical terms which
are so common in
the works of many
other writers. He
writes as if he were
speaking to a friend.
This is a very rare
quality in a book.

THE FIRST OF THESE

THE FIRST OF THESE

